

Alois Jirásek

V temnu

V temnu

Letní noc daleko v polích; je temná, teplá a tichá. Po široširu kol nikde ani střechy obydlí lidského, ani rudého světla. Všude táhlé, obilné lány; moře klasů, pozvolna stoupajíc, zaniká ve stínu pod hustými lesy, jež tam na konci, kam oko dozírá, se černají a mlčí.

Křástal ozval se hlubokým tichem kdesi na zarostlém palouku mezi obilím. Ale již umkl, jako by jej veliké, širé ticho zarazilo. Vzduch čistý pln je lahodné vůně z obilí a mateřídoušky. Letní noc daleko v polích, temná, teplá a tichá.

Na nebi ve tmavu zamihlo se slabě, třesavě jako na zachmuřeně, pohnuté tváři, pak žlutavě zasvítlo na obzoru a nad světlostí tou zjevily se černomodravé, měkce vlnité mraky; v tom blýskavice svit zašlehl zářivým sloupem vysoko, skoro až k vrcholu nebes, a zasmušilá jejich tvář zarděla se ruměncem.

Projasnělý obilí lán zjevil se v růžovém zásvitu, klas na klasu do nečíslna, a les v tom neobyčejném světle byl bez hrůzy, ale tajemný, jako z pohádky. A jak rudý ten zášleh doplanul, hloub země si stáhla tmavý svůj závoj; a vládlo zase temno a ticho.

Ale člověk se zbrání v ruce a na koni, kterého opatrně zdržoval a sám slidivě kolem se rozhlížel, rušil kouzlo a lad tiché noci; plašil klid a budil bázeň.

Zjevil se za nehnutou hladinou dozrávajících obilí, jež ho do polovice zakrývá. Za jezdcem druhý, třetí, čtvrtý, pátý, a snad jich ještě více. Noc, obilí dobře je halí a tají. Zvolna za sebou jedou: měkká tráva, plná vůně, tlumí ohlas koňských kopyt. Tak sunou se jezdci opatrně kupředu jako noční zjevení, jako černí stínové.

Divné ty siluety však určitěji se rýsují za chvilkových zákmitů na planoucím pozadí zářivé blýskavice. Již vynořili se jezdcové, vyjeli na travnaté, holé úbočí, jež zvolna k černému lesu se táhne. Zastavili se na chvíli, jako by naslouchali nebo čekali, pak změnivše směr, nejedou více svažem nahoru, ale napříč podél lesa, kterého se snad bojí. Kolkolem ticho, i v lese.

Znova se zastavili, neboť opodál před nimi zakmitly se šerem jako bělavá roucha kmeny březového háje, z něhož – hle – tam rudě se zablesklo – a tam, tam. Rachot četných výstřelů hřmí nočním tichem.

Z bělavého dýmu, jež se před hájem valí a vine, vyrazili četní jezdcové, čtenější prvních.

Znova živý oheň – výstřely –

Již na sebe narazili. Boj strašný, nerovný, ve tmě.

Na šavle došlo. Na chvíli všechno v jedné kupě, koně, jezdci, jediná spousta za té tmy, jako černý netvor, který se prudkostí zmitá a strašný hlas vydává, nesoucí se pustě tichou nocí. A jak blýskavice chvílemi zazáří, viděti v sinavém svitu jejím míhající se, sekající ruce, rozvášněné, zuřivé tváře, koňské hlavy s vyvalenýma, divýma očima, vlající hřívý a divě se vzpínající těla.

Teď se boj dělí a trhá.

Tu jezdec z něho vyrazil a za ním dva, jimž marně se brání; tam jiný do trávy sletěl a kůň jeho uhání svažem dolů a zaniká v obilí jako v širém, černém jezeru. Již za ním jezdec, dva, již také ostatní se ženou, prchají v divokém zmatku, majíce v patách vítězného nepřítele a jeho divoký, vítězný ryk.

Boj rozhodnut.

Jezdcové, kteří prve k boru tak opatrně se blížili, jsou rozehnáni. Ztichlou zase krajinou zahlaholila polní trouba; třepetavý hlas její volal do daleka a nebyl oslyšen. Jezdci, kteří se rozjeli za prchajícími, vracejí se, ale s prázdnou. Jen jeden z nich žene před sebou nepřátelského jezdce – bez koně.

Chvíli je tam níže na svahu bližší obilí viděti černé, hemžící se stíny. Z temna i hlasy slyšeti a zdá se, jako by směsicí jejich pronikl bolestný hlas. A opět ticho.

Jezdcové za svitu blýskavice se vyhoupli do sedel a zvolna sjiždějí níže k polím a zanikají na úzké, tmavé, travnaté stezce mezi obilím. A jak opět tiše, bez zahřímání se zablesklo, nevidět už než polí lán, klas na klasu, do nekonečna. Zase noc temná, tichá, plná lahodné vůně z obilí a mateřídoušky.

Daleko, již daleko ozval se opět polní trouby hlas, avšak jinak než prve. Snad poražené, rozptýlené jezdce svolává. Zvuk jeho slabě doznívá, donesl se až tam pod les k mrtvým druhům, kteří ve zdupané a zkrvácené trávě leží.

Neslyší – a přec!

Tam ze tmy, obilí opodál ozval se hlas, jako by člověk zasténal. Ale noc neslyší, je hlucha.

Pojednou na druhém konci lánu jako by divná postava v bělavém rouchu nad obilí se vyšvihla, jako by zpod nohou se jí zajiskřilo, zašlehlo. Zášleh ten ji strávil odspodu, ona však roste do výše. Nač světlo blýskavice? Země vydala oheň a ten tráví její plod.

Obilí chytlo, hoří.

Oheň jako hladový hltá úrodu a prudce se dere hustým lesem klasů.

Stvolý bleskem se nítí a řeřavě se kroutí, černají, bělavým popelem se rozpadávají. Klasy, žárem pohnuté, jako úzkostí se chvějí před plápolem, jenž na ně se žene, kloní se, smahnou a padají z planoucích stvolů do rudého, stojazyčného žáru, jenž odspodu zuří, i po klasech letí. Je slyšeti sykot i praskot. Zrno, jež mělo býti chlebem, praží se. Vzduch, prve tak vonný, je pln zápachu z hořící úrody a černavého dýmu, jenž početnými sloupy k nebi stoupaje, letí před plameny.

Oheň úžasně rychle se šíří. Obilí, suché jako trn, ihned chytá a hoří jako troudu, a není nic a nikoho, kdo by tu ohně zátopu zadržel, zastavil. Lán žita hoří po celé šíři, a teď přes úzkou mez plameny skočily a vrhly se na sousední lán. A již mez zmizela. Plameny podél se klenou a pojí. Černá, nehnutá prve hladina klasů je živým, ohnivým jezerem, jehož vlny se dmou a padají a bleskem dále se ženou.

Kde se zastaví?

Z plamenného jezera slyšeti sykot, praskání i živý hlas. Nejedna lasička, nejednen křeček pištitce utíkají smrti, a tam liška se mihla, jež na lup vyšedší, sama prchá před strašlivým lovcem.

Tichá noc ustupuje, závoj její se tratí. Záplava vyšlehla vysoko do vzduchu nad požár a kolem a rudá zář padá na palouk před lány, osvětlujíc ty, kteří ji roznítili: houfec jezdců v kalpaku, v bílé attile se žlutými šňůrami, v bílých nohavicích a v červených botách. Zíthenovi husaři, vítězové v boji právě pominulém.

Ti, kteří z nich v plápol boží požehnání a naději ztýraného rolníka uvrhli, stojí dosud u koní. Zplodili zkázu tu za souhlasu všech ze surové bujnosti a zpupnosti, z nelitostné a nelidské mstivosti. Smáli se a pokřikovali, když oheň vzplanul; teď nad hrozným i krásným divadlem umkli. Růžová zář chvěje se na bílém šatu jejich i na osmahlých tvářích, přes jejichž spánky spadají ruličky vlasů ke dlouhým knírům. V záři té lesknou se jejich zbraň i kov na řemení koní.

Ale svit ten bledne, níž se posouvá, tmě ustupuje, spěchaje za ohněm, jenž obilím dále k lesu letí.

Zář mihá se ještě po trávníku, přes spáleniště kvapí po bělavém popelu, jehož tu husto, a zanechává palouk i jezdce šeru, tmám. Oheň už konec lánu dobíhá. Travnaté úbočí i les jsou v plném, krvavém světle.

Lesní holub probuzen, oklamán září, zahoukal; i jiné hlasy ptačí zazněly, zanikly však neslyšeny.

Ale tam dole, u samého obilí, ozval se výkřik lidského hlasu, děsný a strašný, jenž jistě nebesa pronikl.

Na zemi však nikdo ho neslyšel, a kdo ho zaslechl, nedbal. Tam odtud zazněl, co ta Boží muka stojí na mezi. Rudá, přejasná zář je polila a probůh – ke sloupu je někdo zrovna pod svatým obrazem tuho přivázán.

Červený plášť z ramenou mu visí, pod pláštěm dolman se modrá. Hlava bez čapky, na prsa skleslá, se pozvedla. Stará hlava se šedivými kníry; a ruličky na skráních jsou již bílé.

Sám jediný, ubožák, padl do zajetí a vítězové tak ho zanechali.

Na tomto jediném, starém bojovníku mstili se strašnému Trenkovu sboru, který už tolik druhů jim ubil. Znovu vykřiknul starý pandur.

Darmo se hlasem i svaly namáhá. Pevně ho přivázali. Vzduch už je dusný, horký, pln zápachu a jezero plamenů žene se blíž a blíže syčíc a prskajíc. Před ním dým se valí. Sloup vedle sloupu, sloup nad sloupem, a vše se slévá v jeden dusivý hustý mrak. Naposled zakmitla se v plné, rudé záři Boží muka a na nich starý pandur – a již zaniklo vše, i les v pozadí ve spoustě hustého dýmu.

Vtom hojný déšť se z mraků spustil.

Nebe vyslyšelo zoufalý výkřik – ale pozdě.

V ten okamžik také zazněl kdesi daleko žalobný zvonu hlas. Volal na poplach a vyzváněl zároveň starému panduru, jenž v tu chvíli sám, opuštěn tak bídne skonával.

Stalo se za letní noci r.1745, nedaleko hranic našeho království na straně kladské.

V edici dosud vyšlo:

Vydání 1: Mudrované

Vydání 2: V temnu

Vyjde:

Vydání 3: Rabbi Löw a smrt

Vydání 4: Majdalena Dobromila Rettigová

Vydání 5: Svědomí

Vydání 6: Nápis

Vydání 7: Několik vzpomínek

Vydání 8: Rozmarinka

Vydání 9: Z rodinné kroniky

Vydání 10: Z dějin dvou slov

2 NEZNÁMÉ DROBNOSTI ALOISE JIRÁSKA DO KAPSY

V temnu

Jedinečná povídka Aloise Jiráska z roku 1882 byla poprvé otištěna v časopise „Lumír“.

Spíše než o povídku se jedná o sugestivní, až impresionisticky pojatou báseň v próze (míšení vjemů, jako křik zvěře, nářek a výkřiky umírajícího pandura, hlas zvonu, šumění deště).

Svou strhující náladou a mimořádnou uměleckou kvalitou se řadí ke klenotům české povídkové tvorby a dokáže oslovit i dnešní čtenáře.

„Jako romantická báseň! Jenomže příliš krutě pravdivá tím svým Máchovským kontrastem. Tu letní noc, plná harmonie přírody, a tam ten křiklavý nelad lidský.“ (Jan Voborník)

Vydává www.aloisjirasek.cz

Vydáno v roce 2023. Na titulní straně Alois Jirásek.

Publikace chráněna copyrightem. Zdarma.